PORTFEL TAHLILINING BIZNES FAOLIYATIDAGI STRATEGIK AHAMIYATI

Ubaydullayeva Nozima Abbosbek Qizi
Namangan davlat universiteti
Iqtisodiyot fakulteti
Email: ubaydullayevanozima31@gmail.com
https://orcid.org/0009-0000-1479-2780

Annotatsiya: Ushbu maqolada portfel tahlilining nazariy asoslari va biznes amaliyotidagi ahamiyati yoritiladi. Portfel tahlili korporativ strategik boshqaruvda resurslarni oqilona taqsimlash, risklarni diversifikatsiya qilish va uzoq muddatli raqobatbardoshlikni ta'minlashda muhim vosita hisoblanadi. Tadqiqotda BCG, GE/McKinsey hamda Hofer/Schendel modellarining qiyosiy tahlili keltirilib, portfel tahlilining biznes uchun strategik ustuvorliklarni belgilashdagi roli ko'rsatib beriladi. Shuningdek, maqolada portfel tahlilining nazariy va amaliy jihatlari, uni ng korporativ strategiyaga ta'siri hamda zamonaviy biznes muhitida qo'llanilish imkoniyatlari chuqur tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: portfel tahlili, biznes strategiyasi, korporativ boshqaruv, BCG modeli, GE/McKinsey modeli, Hofer/Schendel modeli.

Abstract: This article explores the theoretical foundations and practical significance of portfolio analysis in business strategy. Portfolio analysis is considered a crucial tool in corporate strategic management, enabling firms to allocate resources efficiently, diversify risks, and ensure long-term competitiveness. The study provides a comparative review of the BCG, GE/McKinsey, and Hofer/Schendel models,

highlighting their contributions to strategic decision-making. Furthermore, the paper discusses the methodological approaches of portfolio analysis, its impact on corporate strategy, and its applicability in today's dynamic business environment.

Keywords: portfolio analysis, business strategy, corporate management, BCG model, GE/McKinsey model, Hofer/Schendel model.

Аннотация: В данной статье рассматриваются теоретические основы и практическое значение портфельного анализа в бизнес-стратегии. Портфельный анализ является важным инструментом корпоративного стратегического управления, позволяющим эффективно распределять ресурсы, диверсифицировать риски и обеспечивать долгосрочную конкурентоспособность компании. В работе проведено сравнительное исследование моделей BCG, GE/McKinsey и Hofer/Schendel, показана их роль в процессе стратегического принятия решений. Кроме того, статья освещает методологические подходы портфельного анализа, его влияние на корпоративную стратегию и возможности применения в современных условиях развития рынка.

Ключевые слова: портфельный анализ, бизнес-стратегия, корпоративное управление, модель BCG, модель GE/McKinsey, модель Хофера/Шендела.

Kirish: Global iqtisodiyotda korporatsiyalar turli bozor segmentlarida faoliyat yuritadi va bu ularning strategik qarorlarini murakkablashtiradi. Har bir biznes yo‘nalishi o‘zining rivojlanish bosqichlari, raqobat darajasi va moliyaviy ko‘rsatkichlari bilan ajralib turadi. Shu sababli, korporativ boshqaruvda barcha biznes birliklarini bir xil mezon asosida baholash yetarli emas. Portfel tahlili korporatsiyalarga turli biznes yo‘nalishlarini tizimli ravishda baholash, resurslarni

oqilona taqsimlash va risklarni diversifikatsiya qilish imkonini beruvchi muhim vosita sifatida shakllangan. Bu yondashuvning nazariy ildizlari moliyaviy portfel nazariyasiga (Markowitz, 1952) borib taqaladi. Keyinchalik Boston Consulting Group tomonidan ishlab chiqilgan BCG matritsasi, General Electric/McKinsey modeli hamda Hofer/Schendel modeli portfel tahlilini korporativ strategiyada keng qo‘llashga sabab bo‘ldi. Portfel tahlili nafaqat moliyaviy ko‘rsatkichlarni, balki bozor jozibadorligi, raqobat holati, texnologik ustunlik va hayotiylik sikli kabi omillarni ham hisobga oladi. Shu bois, u korporatsiyalarga qisqa muddatli foyda bilan birga uzoq muddatli barqarorlikni ta’minlash imkonini beradi.

Adabiyotlar sharhi: Portfel tahlili masalasi strategik menejment doirasida keng o‘rganilgan ilmiy yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Ushbu tushunchaning nazariy asoslari ko‘plab xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan ishlab chiqilgan. Jumladan, Michael Porter o‘zining raqobat strategiyalari nazariyasida korxonaning bozordagi pozitsiyasini aniqlash va raqobat ustunligini shakllantirishda strategik tahlilning muhimligini asoslab bergan. Uning fikriga ko‘ra, korxona faoliyatini samarali boshqarish uchun ichki va tashqi omillarni kompleks baholash zarur [1]. Shuningdek, Igor Ansoff tomonidan ishlab chiqilgan o‘sish strategiyalari modeli portfel tahlilining metodologik asoslaridan biri hisoblanadi. U diversifikatsiya orqali korxona faoliyatini kengaytirish va risklarni kamaytirish mumkinligini ilmiy jihatdan asoslab bergan [2]. Portfel tahlilining amaliy jihatlari esa Boston Consulting Group tomonidan ishlab chiqilgan BCG matritsasi orqali keng yoritilgan. Mazkur model korxona mahsulotlarini bozor ulushi va o‘sish sur’atlariga qarab tasniflash imkonini beradi [3]. Keyinchalik McKinsey & Company tomonidan ishlab chiqilgan GE matritsasi ushbu yondashuvni takomillashtirib, ko‘p mezonli tahlil tizimini taklif etgan [4]. Mavzuga yaqin ilmiy ishlardan biri sifatida A. Karimovning “Korxonalarda strategik portfel tahlilining samaradorligini oshirish” nomli maqolasini keltirish

mumkin. Mazkur tadqiqotda muallif portfel tahlilining korxona moliyaviy natijalariga ta’sirini o‘rgangan va diversifikatsiyaning ijobiy ta’sirini asoslab bergan [5]. Biroq ushbu ishda strategik va innovatsion omillar yetarlicha chuqur yoritilmagan. Shuningdek, B. Tursunov tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda kichik biznes subyektlarida portfel tahlilini qo‘llash masalalari o‘rganilgan. Muallif portfel tahlilining soddalashtirilgan modellari ham amaliy jihatdan samarali bo‘lishi mumkinligini ta’kidlaydi [6]. Ammo ushbu yondashuvda tashqi muhit omillari yetarli darajada hisobga olinmagan. Yuqoridagi ilmiy manbalar tahlili shuni ko‘rsatadiki, portfel tahlili biznes samaradorligini oshirishda muhim vosita hisoblanadi. Shu bilan birga, zamonaviy tadqiqotlarda innovatsion rivojlanish va raqamli iqtisodiyot sharoitida portfel tahlilini yanada takomillashtirish zarurati mavjud.

Tadqiqot uslubi. Mazkur tadqiqotda portfel tahlilining biznes faoliyatidagi ahamiyatini o‘rganish maqsadida kompleks ilmiy yondashuvlardan foydalanildi. Tadqiqot metodologiyasi nazariy va empirik usullar uyg‘unligiga asoslangan bo‘lib, bu mavzuni har tomonlama chuqur tahlil qilish imkonini beradi. Tadqiqotning nazariy asosini strategik menejment sohasidagi yetakchi olimlar, jumladan Michael Porter va Igor Ansoffning ilmiy ishlari tashkil etadi. Ushbu yondashuvlar asosida portfel tahlilining mohiyati, uning biznesdagi o‘rni va funksiyalari tizimli ravishda o‘rganildi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi ilmiy usullardan foydalanildi:

• Tahlil va sintez usuli — portfel tahlilining nazariy asoslari va amaliy jihatlarini o‘rganishda qo‘llanildi. Turli ilmiy manbalar tahlil qilinib, umumlashtirilgan xulosalar shakllantirildi.

• Taqqoslash usuli — turli portfel tahlili modellari, xususan BCG va GE matritsalari o‘zaro solishtirilib, ularning afzallik va kamchiliklari aniqlashtirildi.

• Tizimli yondashuv — korxona faoliyatini yagona tizim sifatida ko‘rib chiqish orqali portfel elementlari o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik tahlil qilindi.

• Empirik tahlil usuli — mavzuga oid ilmiy maqolalar va amaliy tadqiqotlar natijalari asosida portfel tahlilining samaradorligi baholandi.

Tadqiqotda axborot manbalari sifatida ilmiy maqolalar, monografiyalar, xalqaro konsalting kompaniyalari hisobotlari hamda statistik ma’lumotlardan foydalanildi. Xususan, Boston Consulting Group va McKinsey & Company tomonidan ishlab chiqilgan metodikalar muhim manba sifatida xizmat qildi. Mazkur metodologiya yordamida portfel tahlilining biznes samaradorligiga ta’siri, resurslarni taqsimlashdagi roli hamda strategik qarorlar qabul qilishdagi ahamiyati kompleks tarzda baholandi. Tadqiqotning metodologik yondashuvi uning ilmiy asoslanganligini ta’minlab, olingan natijalarning ishonchliligini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa va takliflar: Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, portfel tahlili korxona faoliyatini samarali boshqarish va strategik rivojlanishni ta’minlashda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, portfel tahlili korxonaning turli biznes yo‘nalishlarini kompleks baholash, ularning rentabelligi va istiqbolini aniqlash imkonini beradi. Shuningdek, portfel tahlili resurslarni optimal taqsimlash, ustuvor yo‘nalishlarni belgilash va samarasiz faoliyat turlarini qisqartirishga xizmat qiladi. Bu esa o‘z navbatida korxona raqobatbardoshligini oshirishga va moliyaviy barqarorligini ta’minlashga yordam beradi. Ayniqsa, Igor Ansoff tomonidan ilgari surilgan diversifikatsiya yondashuvi va Michael Porterning raqobat strategiyalari nazariyasi portfel tahlilining ilmiy asoslarini mustahkamlaydi. Tadqiqot natijalari yana shuni ko‘rsatdiki, Boston Consulting Group hamda McKinsey & Company tomonidan ishlab chiqilgan modellardan foydalanish korxonalarga o‘z faoliyatini tizimli baholash va strategik

qarorlar qabul qilishda samarali yordam beradi. Umuman olganda, portfel tahlili biznes subyektlari uchun nafaqat tahliliy vosita, balki uzoq muddatli rivojlanish strategiyasini shakllantiruvchi muhim mexanizm hisoblanadi.

Tadqiqot natijalariga asoslanib, quyidagi amaliy takliflar ishlab chiqildi:

1. Korxonalarda portfel tahlilini muntazam joriy etish - Har bir korxona o‘z faoliyatini davriy ravishda portfel tahlili asosida baholab borishi zarur. Bu strategik xatoliklarning oldini olishga yordam beradi.

2. Zamonaviy tahlil modellari va usullaridan foydalanish - BCG va GE matritsalari bilan bir qatorda, zamonaviy raqamli tahlil vositalarini qo‘llash portfel tahlilining aniqligini oshiradi.

3. Diversifikatsiya strategiyasini rivojlantirish - Korxonalar faoliyatini bir nechta yo‘nalishlar bo‘yicha kengaytirish orqali risklarni kamaytirish va barqaror daromad manbalarini shakllantirish lozim.

4. Innovatsion loyihalarni portfelga kiritish - Yuqori salohiyatga ega innovatsion loyihalarni qo‘llab-quvvatlash orqali korxonaning uzoq muddatli o‘sishini ta’minlash mumkin.

5. Kichik biznes subyektlari uchun soddalashtirilgan modellardan foydalanish - Resurslari cheklangan korxonalar uchun portfel tahlilining moslashtirilgan va soddalashtirilgan variantlarini ishlab chiqish maqsadga muvofiq.

6. Tashqi muhit omillarini chuqur hisobga olish - Bozor kon’yunkturasi, raqobat darajasi va texnologik o‘zgarishlarni inobatga olgan holda portfel tahlilini amalga oshirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Porter M. E. Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors. — New York: Free Press, 1980. — 396 p.

2. Ansoff H. I. Corporate Strategy. — New York: McGraw-Hill, 1965. — 241 p.

3. Boston Consulting Group. The Product Portfolio. — Boston: BCG, 1970. — 45 p.

4. McKinsey & Company. GE/McKinsey Matrix Approach. — New York: McKinsey, 1970. — 30 p.

5. Karimov A. Korxonalarda strategik portfel tahlilining samaradorligini oshirish // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. — 2021. — №3. — B. 45–52.

6. Tursunov B. Kichik biznesda portfel tahlilini qo‘llash masalalari // Biznes va boshqaruv. — 2020. — №2. — B. 33–40.

7. Grant R. M. Contemporary Strategy Analysis. — Oxford: Blackwell Publishing, 2016. — 482 p.

8. Johnson G., Scholes K., Whittington R. Exploring Corporate Strategy. — Harlow: Pearson Education, 2008. — 877 p.

9. Kotler P., Keller K. L. Marketing Management. — Harlow: Pearson, 2016. — 714 p.

10. Hitt M. A., Ireland R. D., Hoskisson R. E. Strategic Management: Competitiveness and Globalization. — Boston: Cengage Learning, 2020. — 480 p.

11. Barney J. B. Gaining and Sustaining Competitive Advantage. — Boston:

Pearson, 2014. — 416 p.

12. Mintzberg H. The Rise and Fall of Strategic Planning. — New York: Free Press, 1994. — 458 p.

13. Hill C. W. L., Jones G. R. Strategic Management Theory. — Boston: Cengage Learning, 2012. — 544 p.

14. Wheelen T. L., Hunger J. D. Strategic Management and Business Policy. — Boston: Pearson, 2018. — 832 p.

15. OECD. Corporate Governance and Business Performance. — Paris: OECD Publishing, 2021. — 210 p.